

Stockholm 20 november 2023

Remissvar SOU 2023:37 Ett förstärkt försvar för den personliga integriteten

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Sammanfattande synpunkter

- Roks känner stor olust inför kriminaliseringens utformning då den innebär att begreppet oskuld inkorporeras som accepterat begrepp i svensk straffrätt.
- Roks ger ett eget förslag på kriminalisering men välkomnar en könad förståelse av det våld som oskuldskontroller innebär.
- Roks tillstyrker att kontrollerna ifråga inte ska kunna ske med samtycke.
- Roks delar utredningens uppfattning att utfärdande av oskuldsintyg inte ska kriminaliseras.
- Roks avstyrker en utvidgad rätt att begränsa flickors och kvinnors fria rörlighet.
- Roks välkomnar utökade satsningar på utbildning om hur tal om rykten, heder och oskuld är en del av mäns våld mot kvinnor och inkräktar på kvinnors rättigheter.
- Roks tar avstånd från omvändelseterapi i syfte att framtvinga ett liv som heterosexuellt men framåller att samtal med ungdomar om frågor om könsidentitet kopplat till könsdysfori som förs under respektfulla former inte ska inkluderas i begreppet omvändelseterapi.

- Roks är kritiska till att inte Istanbulkonventionens definitioner ligger till grund för utredningens förståelse mäns våld mot kvinnor inklusive våld i namn av rykten, oskuld och heder.

Roks synpunkter fördjupade

Kriminalisering av oskuldskontroller

Roks har mycket starka invändningar mot att begreppet "oskuld" på föreslaget sätt görs till legaldefinition i svensk straffrätt.

Enligt föreslagen formulering utgörs den kriminaliserade gärningen av att en undersökning har vidtagits för att efterforska om kvinnan "är eller framstår som oskuld".

Formuleringen innebär att svensk straffrätt erkänner begreppet oskulds faktiska applicerbarhet på kvinnor. Roks invänder kraftigt mot detta.

Självklart har människor, inklusive kvinnor, sexuella erfarenheter från inga till många – på olika sätt – men att anse att det går en tydlig gräns för hur dessa erfarenheter kan sorteras och att koppla denna gräns till det så farliga begreppet oskuld, är att begå ett tankefel som hämtar innehåll från de idéer som kriminaliseringen vill bekämpa. Det är mycket farligt för kvinnor.

Roks känner mot denna bakgrund tvekan inför varför inte existerande kriminaliseringar om sexualbrotten och misshandel kan appliceras, med underkännande av samtycke och med de dimensioner av försvårande omständigheter som kan föreligga enligt BrB 29:2. Detta då heller hälso- och sjukvården sedan tidigare inte får utfärda intyg av förevarande slag. Frågan är dock komplex.

Förslag på (sub optimal) annan kriminalisering

Roks tycker att det är viktigt att synliggöra de många sätt på vilka kvinnors kroppar och liv kontrolleras men känner stark olust inför föreslagen lydelse. Vi föreslår därför följande lydelse av bestämmelsen utan att finna den optimal:

4 f § Den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, tillfredsställa uppfattningen att det går att dela in flickor och kvinnor efter begreppet "oskuld", här kallat oskuldskap, och att det skulle gå att fastställa om oskuldskap föreligger eller inte genom en undersökning av

flickans/kvinnans kön, döms för oskuldskontroll till böter eller fängelse i högst ett år. Om det rör sig om ringa fall utgör gärningen dock inte brott.

Roks avstyrker annars förslaget så som det har utformats och manar till utbildning och användning av de brottsrubriceringar som finns och som täcker de gärningar som kan företas.

Anmälningsskyldighet

Roks avstyrker utredningens förslag att införa en generell kriminalisering av underlåtenhet att anmäla äktenskapstvång och barnäktenskap. Flickors och kvinnors erfarenheter av våld och kontroll där hot om och realisering av hoten att giftas bort är en våldsverklighet som måste belysas och bekämpas. I det arbetet ingår att göra det lätt och riskfritt för flickor och kvinnor att kontakta hjälp och stöd via till exempel kvinnojourer och tjejjourer för att få stöd i sin situation. Om en kriminalisering är kopplad till att ta emot dessa berättelser utan att anmäla dem skulle jourens identitet som tjejens/kvinnas möjlighet till villkorslöst samtal och stöd utmanas i grunden. Också de stödgivande kvinnornas och tjejernas situation skulle göras omöjlig.

Roks tillstyrker dock ett intensifierat arbete för att stoppa och bestraffa tvång och medverkande i att tvinga kvinnor och flickor till äktenskap men avstyrker alltså utredningens förslag.

Utreseförbud

Roks påminner om att rätten att röra sig fritt regleras i regeringsformen (RF 2:8) och att inskränkningar i den rätten måste vara grundade i proportionsenliga överväganden. Roks menar att de föreslagna inskränkningarna inte uppfyller de kraven. Vi vill också peka på den rättslöshet som kan följa på att misstankar som andra kan rapportera om kan leda till indragna grundläggande rättigheter – eftersom det ofta är så att flickan/kvinnan som ska giftas bort mot sin vilja inte är informerad själv.

Omvändelseterapi

Roks instämmer i att omvändelseterapi i syfte att tvinga in människor i heterosexuella livsmönster är förkastligt. Roks tillstyrker utredningen i den delen. Roks vill samtidigt framhålla att samtal förda med anledning av att ungdomar ifrågasätter sin könsidentitet inte utan vidare ska kallas omvändelseterapi.

Istanbulkonventionen juridiskt bindande för Sverige

Roks noterar att utredningen inte fullt ut erkänner att våld i hederns namn är en del av mäns våld mot kvinnor utan istället ses som ett separat uttryck för våld. I Istanbulkonventionen används begreppet "i hederns namn" vilket är i enlighet med Roks definition av detta uttryck för mäns våld. 1 Konventionen föreskriver parterna att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att kultur, sedvänja, religion och traditioner inte kan användas som rättfärdigande i straffrättsliga förfaranden efter begångna våldshandlingar. Särskilt betonas att påståenden om att brottsoffret har överträtt kulturella, religiösa, sociala eller traditionella normer eller sedvänjor för vad som anses vara passande inte får anses rättfärdiga sådana våldshandlingar. Vi konstaterar att utredningen inte klart identifierar våld i hederns namn som en del av mäns våld mot kvinnor, trots de riktlinjer som fastställts i Istanbulkonventionen. Det är av vikt att en heltäckande förståelse av mäns våld mot kvinnor och barn utgör grund för analys och åtgärder.

Sammanfattning

Utredningen adresserar en viktig fråga men i kampen för kvinnors rättigheter får inte misogyni, farliga beskrivningar av kvinnor göras till verktyg i arbetet. Alla begränsningar av kvinnors fria rörlighet och självbestämmande måste också noga vägas mot syftet med begränsningarna.

Detta remissvar har beretts av Adine Samadi, Pia Nordlander och Katja Åsbäck von Meyburg.

Jenny Westerstrand har författat svaret och beslutat i frågan.

Jenny Westerstrand

Roks ordförande

20 november 2023